

АРХІВНІ МАТЕРІАЛИ ЯК СКЛАДНИКИ «ТВОРЧОЇ АВТОБІОГРАФІЇ» УЛЯНИ КРАВЧЕНКО (ДО 165-РІЧЧЯ ВЧИТЕЛЬКИ І ПИСЬМЕННИЦІ)

ARCHIVAL MATERIALS AS COMPONENTS OF ULYANA KRAVCHENKO'S "CREATIVE AUTOBIOGRAPHY" (ON THE 165-TH ANNIVERSARY OF THE TEACHER AND WRITER)

Бурко О.В.,

orcid.org/0000-0001-5843-4686

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри педагогіки та психології

Приватного вищого навчального закладу «Український гуманітарний інститут»

Івончак Н.Д.,

orcid.org/0000-0003-0191-8801

аспірантка кафедри української літератури

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

У статті окреслено знакову у вітчизняній літературі та освіті постать письменниці й учительки Уляни Кравченко, якій цього року минає 165 рік із дня народження. Актуалізовано напрацювання Марії Чумарної про непроминальний досвід педагогині Юлії Шнайдер, який і досі належно не поціновано. Висвітлено спогади її вихованки Ольги Дзядик про підтримку сучасниці Іваном Франком. Його вишиванка, подарована Уляною Кравченко, й досі зберігається в домі Івана Франка. Висвітлено напрацювання дослідниці Ірени Книш про походження відомого псевдоніма Юлії Шнайдер – Уляна Кравченко, що вперше з'явився в жіночому альманасі «Перший вінок» (1887). Оприлюднено нововиявлений варіант автографа – Уляна Кравченко – у матеріалах до ювілею Івана Франка, збережених у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника. Наголошено на відкритті Мирославою Дядюк факту про зарахування Уляни Кравченко до почесних членкинь організації жінок політичного типу «Дружина княгині Ольги» (1938). Відзначено, що її очільниця та депутатка до сейму у Варшаві Мілена Рудницька разом із братом Михайлом Рудницьким відвідувала Уляну Кравченко в Перемишлі.

Уведено в науковий обіг матеріали про ювілярку, зібрані її сучасником – учителем Богданом Заклинським – продовж 1930–1938 рр. до збірника «Учителі-письменники» для «Учительського Слова» (1930–1938). По-перше, лист-повідомлення Уляни Кравченко Богданові Заклинському, датований груднем 1933 року; лист-прохання Богдана Заклинського Уляні Кравченко від 29 грудня 1937 року; по-друге, його відгук про «Спогади учительки» (1936) адресатки; по-третє, здійснено порівняльний аналіз тексту зі «Словом від редакції» до означеної книги, на підставі чого зроблено висновок про використання видавцями відгуку Богдана Заклинського для написання вступного слова. Подано віднайдені рукописні уривки «Жіноча доля» (1931) Уляни Кравченко, написані для «Календаря огороdnика».

Виокремлений із них принцип «відречення в користь других, що в житті такі дає хвилини ясного, справжнього щастя, ... почуття правди та любов до народу приниженого» заслуговує на пошанування не тільки в ювілейний для авторки рік, але й на прийдешні літа.

Ключові слова: автограф, архів, вишиванка, лист, спогади, членкиня, ювілярка.

The article highlights the significant role of writer and teacher Ulyana Kravchenko in Ukrainian literature and education, marking the 165-th anniversary of her birth this year. It also revisits the research of Mariya Chumarna on the enduring pedagogical experience of Yuliya Schneider, which remains underappreciated. The article highlights the memories of her student, Olga Dziadyk, regarding the support Ulyana Kravchenko received from her contemporary, Ivan Franko. His embroidered shirt, gifted to him by Ulyana Kravchenko, is still preserved in Ivan Franko's home. The research of scholar Irena Knysh on the origins of the well-known pseudonym of Yuliya Schneider – Ulyana Kravchenko – is also discussed. This pseudonym first appeared in the women's almanac «Pershyi Vinok» (1887). Additionally, a newly discovered variation of her autograph-quot; Ulyana Kravchenko quot; has been published. This version was found in materials related to Ivan Franko's anniversary, preserved in the Manuscript Department of the Vasyl Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine. The article emphasizes Myroslava Dyadyuk's discovery that Ulyana Kravchenko was recognized as an honorary member of the women's political organization Druzhyna Knyahyni Olhy (1938). It is also noted that the organization's leader and member of the Polish Sejm in Warsaw, Milena Rudnytska, along with her brother Mykhailo Rudnytsky, visited Ulyana Kravchenko in Przemyśl.

Internal Previously unpublished materials about the anniversary honoree, collected by her contemporary, teacher Bohdan Zaklynskyi, between 1930 and 1938 for the anthology Teacher-Writers in Uchytelske Slovo (1930–1938), have been introduced into scholarly circulation. These materials include: a letter from Ulyana Kravchenko to Bohdan Zaklynskyi, dated December 1933; a letter of request from Bohdan Zaklynskyi to Ulyana Kravchenko, dated December 29, 1937; his review of Kravchenko's Memoirs of a Teacher (1936). A comparative analysis of the text and the «Editor Note» in the mentioned book suggests that the publishers used Bohdan Zaklynskyi's review as the basis for the introduction. Additionally, newly discovered handwritten excerpts from Ulyana Kravchenko's «Womens Fate» (1931), written for the «Gardener's Calendar», are presented. One key principle from these writings «quot self-sacrifice for the benefit of others, which brings moments of true, radiant happiness in life... a sense of truth and love for the oppressed people quot» deserves recognition not only in this anniversary year but for years to come.

Key words: autograph, archive, traditional Ukrainian shirt, letter, memories, member, anniversary celebrant.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. 2025 рік вклоняється 165-річним ювілеєм з дня народження Уляні Кравченко. Її портрета немає на жодній із гривневих банкнот, зате на банківій банкноті номіналом двадцять гривень Національного банку України зображений її друг Іван Франко у вишиванці, яку подарувала йому, як стверджує Ганна Гошко, науковиця Дому Франка Львові, саме цьогорічна ювілярка. За спогадами Ольги Дзядик, дівчинки з бідної родини, але спраглої до науки, якій Уляна Кравченко дала прихисток у найманій оселі й не раз називала третьою донькою, на стіні, над її ліжком висіли поряд два портрети – Уляни і Франка» [2, с. 27]. Зізнання господині дому, адресоване доньці Анні «Мені не пощастило вийти заміж за того, кого я любила – тут глянула на портрет І. Франка...» [2, с. 24] стало підставою для розуміння їхніх стосунків. Невідомий нам маляр створив портрет аквареллю тоді, коли Уляні Кравченко було 18 років. У вишиваній сорочці, серед збіжжя з китицею квітів на руці (польових квітів, а довга чорна коса спадає на груди) [2, с. 18]. Погоджуємося з судженням Марії Чумарної: «Доля мудро розвела їх на велику відстань – щоб, як два ангели, схилилися одне до другого крилами, викреслюючи блискавиці, але не торкались, бо від доторку цих крил згоріли б обидвоє...» [11, с. 11]. Напрацювання Ірени Книш засвідчили, що перший лист від Івана Франка письменниці-початківниці одержала разом із «Зорею», де був уперше надрукований її вірш «Згадай мене...». Знаний на ту пору поет, улюбленець молоді перепрошував за виправлення вірша, радив писати саме їх замість прози, обіцяв свою допомогу. Дослідниця Ірена Книш назвала дату 14 листопада 1883 року, неділю, коли він завітав і привіз багато книжок до оселі вчительки у Бібірці. У жіночому альманасі «Перший вінок» (1887), виданому коштом Наталі Кобринської та Олени Пчілки, Іван Франко помістив програмовий вірш «На новий шлях», три цикли сонетів; «За мною», «Не рвись в будуще», «Я не жалюсь», де авторка підписана не Юлія Шнайдер, а – Уляна Кравченко. Відтоді поетка назавжди залишила свій псевдонім. Зукраїнізованим іменем «Уляна» були підписані листи до Франка (1884) (нім. Шнайдер по-українському значить кравець) [6, с. 86]. Ірена Книш висловила здогад, що «... вже тоді була між ними мова про псевдонім. Тепер він був потрібний для приховування вчительки Нементовської не тільки перед власним чоловіком. Родинна драма Нементовських наростала

разом із загостренням українсько-польських взаємовідносин у Галичині» [6, с. 86].

Невстановлений упорядник матеріалів до ювілею Івана Франка, збережених у відділі рукописів Львівській національній науковій бібліотеці України імені Василя Стефаника, зібрав вирізані з вітальних карток автографи підписів різних осіб. Серед них напис – Уляна Кравченко [1]. Вважаємо доцільним оприлюднити факт розбіжності між усталеним псевдонімом цьогорічної ювілярки й нововиявленим варіантом його написання. Оскільки він єдиний, то, на нашу думку, немає підстав використовувати зафіксований псевдонім як загальновживаний.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Марія Чумарна відзначила особливий дар педагогині Юлії Шнайдер, висловивши подив у зв'язку з відсутністю в українських підручниках із педагогіки «навіть згадки ... про практичний досвід і сучасні з огляду значимості та філософські глибини думки про виховання народної вчительки Уляни Кравченко. ...» [11, с. 16]. Не менш суттєвою видається теза про її прагнення «... відкрити маленьким душам правду про світ і про самих себе – бо тільки "правда вас вільними зробить", як заповідав Христос» [11, с. 17].

У той час, на переконання Марія Козак, «... пішла новим шляхом і переступила поріг бібліотеки "Осолінеум" у Львові, за правом жінки людини на науку» [9, с. 12]. Відтак знана вчителька й письменниця, як установила Мирослава Дядюк, була зарахована до почесних членів організації жінок політичного типу «Дружина княгині Ольги» (1938) [4, с. 196]. Науковиця знайшла карикатуру Е. Козака, який зобразив її членкиню із баняками та відрами на голові, очільницю – із лійкою замість шолома, а в руки дав віники, швабри, черпаки, а провідниці – качалку замість булави [8]. Але це не применшило суспільно-політичної ролі ДКО. Її очільниця та депутатка до сейму у Варшаві Мілена Рудницька разом із братом Михайлом Рудницьким відвідувала Уляну Кравченко в Перемишлі [6, с. 24], куди письменниця переїхала вже на пенсії у 1920 р. Зі спогадів Ольги Дзядик відомо, що «... молодша дочка Уляни Дора була головою "Союзу Українок" у Перемишлі» [2, с. 19].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Марія Козак у вступі до першого перевидання творів ювілярки за межами України (1975) засвідчила, що їй невідома доля рукопи-

сів. За її зізнанням, протягом німецької окупації вона неодноразово відвідувала старшу дочку й секретарку письменниці Анну Нементовську, «хотіла дещо придбати для своєї душі» [9, с. 12]. Проте пані Нуся з боєм відповідала: «А де твої скарби... Хіба ж ти не була тут і не бачила, що робилося?» [9, с. 13]. Відтак уводимо в науковий обіг нововиявлені архівні матеріали, що частково зможуть заповнити цю лакуну.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Учитель Богдан Заклинський мав намір пошанувати своїх сучасниць і сучасників: укласти збірник «Учителі-письменники» для «Учительського Слова» (1930–1938), чорновий варіант якого зберігається у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника. Найбільше мав матеріалу про вчительку й письменницю Уляну Кравченко, оскільки звернувся до неї з проханням подати спогади про вчителювання. Уводимо в науковий обіг його лист-прохання, датований 29 грудня 1937 року й адресований у м. Перемишль, де тоді працювала адресатка: «Дп. Д.! Бажав би я вже почати працю: "Вклад учительства в літературу". Наперед хочу писати про Вас, бо маю найбільше матеріалу. Ще недостає мені: Вашого огляду (хоч би й найкоротшого 1) про учительську діяльність, чи як себе почували учителькою; 2) Ваш короткий погляд на Вашу літературну працю; 3) нарис про те, як в школі вчилося – чи подібне. В "Споминах" дуже мало і про саму школу й дітвору! Що ще пишете? Що друкували в останніх двох роках? (Відповідь прошу прислати порученим листом). Остаюсь з глибокою пошаною (підпис)» [5].

Уводимо в науковий обіг лист-повідомлення Уляни Кравченко, написаний раніше й датований груднем 1933 року: «Високоповажаний пане Професоре! Коли б Ви могли бути в Перемишлі, радо відповіла б я на питання, подані в листі – писати трудніше, бо маю іншу термінову роботу.

В другому виданні сп. пр. В[нерозбірливо – О. Б., Н. І.], який написав дещо з моєї біографії, – наразі більше не можу що ще сказати. Про діяльність учительки на селі – самі знаєте – як було все обмежене – і як боротися треба було. І я воліла працю на селі – тяжку, хоч стара посада моя була в Дрогобичі – я перебувала і учила на селі – і... найдовше в Сільці. Освідомлена люду – прибільшена інтелігенції – здавалася мені важніше, чим творить пісні для пісні – штука для штуки. Про це згадую в прозовій статті – "Замість автобіографії", яка уміщена була в Новій хаті. Про моє життя

і учителювання більше можна довідатися в дальших творах моїх, оскільки буду могла зібрати і до друку приготувати. Зі споминів шкільних готові маю "Перший рік практики" і "Ілюстрації до нашого шкільництва". Сподіваюсь, що загальна ... збірки в р. 1934 сю річ видрукує. Тепер друкується як III том – дрібні уривки, прозові, що називаю як сю статтю також: "Замість автобіографії".

З віршів готові до друку збірка "Caritas" (Харітас) і ще вірші, зібрані і друковані в Ж. Д. і в Дзвонах. Є вони харитативні – принагідні – ці п. п. вірші недавно друковані в Ж. Д. – Любов – з причини голоду на Україні. Комітети часто звертаються до мене о вірші – ... пишу вірші про наші дні – вірші нові як на "Свято Христа" – на ювілей першої школи жін. і п. п. пишу з обов'язку громадянства, бо деякі критики роблять закиди – звертають увагу, що повинна була я писати річі – що ... мають вартість, та я писала віршів – чи науку у школі – уважала як службу народові, котра з моїх праць – важніше – гадаю, що про се можуть сказати другі, не я сама, – про збірки мої можу сама написати – не знаю тільки, – чи всі Др. та професор мають. Друковане є: "Проліски" (для дітвори), "В дорогу – лебедина пісня" і "Голос серця (з життя учительки)" (для молоді). Загальна книгозбірка друкувала: "Гvмняvcvka" "На новий шлях". – В житті щось – На визвольному шляху. Для неї все – шелест барвіночку і Мої цвіти. За сю збірку дістаю багато листів, признатись – між іншим писав Королів-Старий, що збірка ся добра для молоді.

Оскільки не маєте всіх моїх збірок, при нагоді можу прислати. В Дзвонах з 1932 є мої вірші, і Студіях про мої вірші – доси ще не скінчили друкувати, буде ще в кількох числах. Др. Грицай пише часто про мої збірки в ал. Свобода. Пані Омельченкова писала в буков. Часі. Прошу мене повідомити, де і коли Ваша праця буде друкована. Українські літератки майже всі учительки – як Юлія Попович, Євг. Оротипська, М. Підгірянка, К. Гриневичева.

З теплового слова привіту і поважаннем для Вас і жінки (підпис)

грудень 1933» [5].

Єлисавета Домбровська прослідкувала проблему видання творів учителів-письменників Галичини у 20–30-х рр. XX ст. Науковиця виявила лист доньки Уляни Кравченко, адресований Богданові Заклинському [3, с. 195]. У ньому Анна Нементовська скаржилася, що їй відмовили у взаємній допомозі розповсюдити книжку «Спогади Учительки» (1936), видану власним коштом авторки у Коломиї, оскільки Уляна Кравченко не

була членкинею товариства. Суттєвим для нашого дослідження є свідчення Ольги Дзядик про те, що «... друкування власних віршів оплачувала сама, так що видані збірки не приносили жодної користі. Видавці розплачувалися з Бабуною не грошима, а її власними книжками. А як правило Бабуна роздаровувала їх знайомим безкоштовно» [2, с. 26]. Подібно до авторки спогадів, Богдан Заклинський підтверджує цей факт.

Уводимо в науковий обіг відгук Богдана Заклинського про видання «Спогади учительки» (1936). «Таки діждалися ми учительських споминів і то ще від нашої поетки Уляни Кравченко. Писані в 1887 році за понукою Івана Франка й Н. Кобринської, а являються друком аж 50 літ пізніше... Мимо того не втратили вони нічого на вартости. Для нашого вчителства будуть дуже цікаві, бо змальовують відносини у шкільництві, коли авторка учителювала в Бібірці в р. 1880 й дальших роках. А що ті відносини минули, це заслуга головно нашого вчителства, бо воно почало невловиму боротьбу і перемогло. Були то часи доносів, безділля, байдужности і всіх поганих навичок.

В споминах змальована ця боротьба авторки нашої Вп. Товаришки з тою гниллю. Її ідейність, запал, віра в перемогу нас переймають до глибини. Під час читання споминів і ми радіємо разом з Авторкою кожною її перемогою у тій великій боротьбі, що тягнеться й сьогодні за просвіту й добро українського народу.

Нехай ця книжка буде щасливим початком, щоби за нею прийшли спомини других учителів. Чимало між нами таких, що багато пережили, лиш недостає заохоти до писання споминів. Не хочуть лишити будучим поколінням образ своєї мартикульної у споминах. А шкода!

А книжка Уляни Кравченко повинна прийти в учительські руки ще сих вакацій. Видана із заощадженої маленької матури. Липець 1936. (підпис)» [5].

Здогадно, фахівці друкарні «Загальна Книгозбірня» у вступному слові «Від редакції» використали нововиявлений відгук. Подаємо текст для порівняльного аналізу: «На "Спогади учительки" складаються два нариси: "Перший рік практики" і "Із записок учительки". Написані в Лужку долішнім ще 1887 року за понукою Івана Франка й Н. Кобринської, виданого накладом Олени Пчілки, не ввійшли вони туди через брак місця, бо треба було помістити в альманаху повість, надіслану накладницею. Нарис "Із записок учительки" первісно мав заголовок "Ілюстрації до шкільництва". З ними був ще третій "Толос

серця", виданий щойно 1923 р. в Перемишлі. Про ці нариси згадує Авторка у збірці в честь Кобринської "Першому українському борцеві за права жінки", виданій Союзом Українок 1931 р. Але їх видання забарилось і щойно тепер появляються оце в дещо повнішому вигляді як продовження III тому творів Авторки (початого книжечкою "Замість автобіографії"), 33 випуск Загальної Книгозбірні).

Адже ж сьогодні, серед зовсім відмінних умовин, ці нариси залишаються тільки історичними документами для ілюстрації шкільництва в Галичині та Австрії у 80-тих рр. XIX ст. як також для життєпису Авторки. Все, що тут написано, вірне. Простенький стиль, щирість і безпосередність, відсутність зайвих окрас надає цим спогадам учительки великої принади і робить їх цінним вкладом у нашу мемуарну літературу» [10].

На основі порівняльного аналізу обох текстів висновковується думка, що видавці скористалися відгуком учителя Богдана Заклинського про «Спогади учительки», не засвідчивши його авторства, на жаль.

Їх відлуння знайшли у нововиявлених уривках спогадів Уляни Кравченко «Жіноча доля» (1931) були написані для «Календаря огородика». Подаємо відповідно до рукописного варіанту, збереженого у родинному архівному фонді Заклинських у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника зі збереженням авторського написання: «Ще в початках 80-их років писала я в щоденнику: стільки струн в серці зірваних – але не мої втрати болять мене – інші кличі в серці відгомін знаходять. Горе України – моїм горем! Я б рада, сестри-товаришки, відвагою, вірою в сили наші натхнути. Чую. Сили мої скріпляться – тепло душі змінюється в жар, що розбудив, огріє, поведе їх на новий шлях – до діла!

В жіночому русі: Кобринська і О. Бажанська, обезпечені матеріально, могли ділати без перепон. Я, тільки учителька, мала пригоди, з різними інспекторами. Часто треба було завернути з дороги... Та й тоді тішилась діяльністю товаришок, вітала гуртки трудівниць, що працювали з кличем: "На новий шлях!". Вітала збори письменні і вірила, що наших спільних друзів не пропаде слід. Ідейно і нац.-почужий уклад життя спинював мене.

В часі, коли учила я в Інституті СС вас., бувала у мене Кобринська з О. Бажанською і своячкою Софією Окуневською. Говорили про подорож до Швейцарії, де Софія бажала студіювати медицину. Мала і я їхати на студії до Швейцарії з одною това-

ришкою. Приготовлялась я до доповнення матури. В осягненню цілі перешкодили мені однак відносини матеріальні, а іменно: мати моя зреклася родинного маєтку, а батько, комісар староства, за політичні змагання і симпатії до народовців і вірші, писані народньою мовою, утратив державну посаду. З цієї причини мої мрії про виїзд за границю та студії не сповнилися. Та я не відчувала жалю до долі. У спадщині по мамі, замість ґрунтів, одержала я те великодушне відречення в користь других, що в житті такі дає хвилини ясного, справжнього щастя. По батькові лишилися мені почуття правди та любов до народу приниженого. Освіту я здобувала сама. Для жінок бажала я враз з Кобринською здобути дозвіл студіювання в університеті. В тій справі переписувалась зі мною Кобринська.

Жертвою перших змагань наших феміністок стала я. Усні і листовні слова невдоволення відбирала я за вірш "Ви мислите, що хід долі рукою зупините?", віршів, де були слова: "Протестом кров бурхає", редакції не хотіли друкувати. Зі здивуванням гляділо громадянство, що приходжу сама на "бесіду" до театру, до бібліотеки.

З гострим осудом мене виступили "дами" – приятельки Ковалевська, Концевич та інші, – за це, що розмовляю в гостинній Інститута з професором. Появилися в часописах статті про учительку "м'якшої, як сам Драгоманів". Коли ж і народовці ворожо виступили, оглянувшись я за приватною посадою. Опинилась між чужими й під вражінням кривди написала вірш "На новий шлях" (друкований в Альманасі "Перший вінок").

Я тільки учителька, мала погані пригоди з поганими інспекторами і ще поганшими візитаціями. Часто треба було вернутись з дороги зі станції у парі і тоді тішилась і витала ті гуртки, що працювали з "прогресивним кличем": "На новий шлях!".

Здоровлю вас, гуртки, малі та смілі!

Що ялись подати

При спільному ділі.

Вітаю вас, служанки ідей:

Ваш труд – для спільного добра людей!

Вірю: наших спільних трудів

Не пропаде слід.

Трохи тепла, трохи сонця,

І доспіє плід!

Першому укр. борцеві за права жінки. Львів, 1921.

Кобринська хотіла писати для будучого часопису очерки з жіночого життя, а між ними – про життя учительки. Звернулася до мене з проською, щоб я написала спомини про своє учительське життя. В 1886 р. написала я прозою про моє життя, яко учительки в Б[іберцях] і Ст[оках] від початку до кінця – з добрими сторонами і злими, зверта-

ючи увагу на відносини людей, дітей і тов.-учителів. Описала "Перший рік практики", а також збрала "Ілюстрації до шкільництва". Крім того, написала я прозою "Голос серця", представляючи дівчину-учительку. Наші змагання до людських ідеалів противні були не тільки партії "твердих", стрічало їх і наших багато філістрів глузуванням.

Дармо кликала я:

Ви мислите, що хід судьби рукою зупините,

Що духа вільного в його розвою обмежите?

Коли Кобринська і другі товаришки могли свободно віддаватись літературним справам і організаційним трудам, авторка вірша "На новий шлях" стала жертвою змагання, опинилась без посади, без даху. Боялися ідей Драгоманівських, фонетики – усього, що здавалось новим, боялися люде. Одиною відрадою в тих тяжких хвилинах була віра, що труд наш не пропаде.

Я під небом України,

Соняшна її дитина,

Все собою тільки буду,

Як і цвіти тих левад.

У. Кр.» [5].

Відповідно до дослідження Ірени Книш, уперше познайомилася з Наталією Кобринською на вечорі в честь Шевченка в великій залі Народного Дому у Львові, і куди приїхала на запрошення Івана Франка [6, с. 55]. Після виходу збірки «Prima vera» (1885) Наталя відмітила перше місце між поетками Юлії Шнайдер «зادля глибокого чуття, поступових думок і гарної форми» [7, с. 98].

Аналіз листування Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом підтверджує гостру критику діяльності молодшої вчительки у Львівському Інституті Сестер Василянок [6, с. 70]. Сучасні дослідниці Марія Чумарна [11, с. 16–17] та Ірена Книш трактують «Спогади учительки» як щоденник [6, с. 25].

Висновки з даного дослідження. Отже, цьогорічна ювілярка керувалася принципом «відречення в користь других, що в житті такі дає хвилини ясного, справжнього щастя, ... почуття правди та любов до народу приниженого» [5], про що дізнаємося із рукописного уривка спогадів Уляни Кравченко «Жіноча доля» (1931), заслуговує на пошанування не тільки в ювілейний для авторки рік, але й на прийдешні літа. Аналіз рукописів учителя Богдана Заклинського та спогадів вихованки Ольги Дзядик, напрацювань науковиць Мирослави Дядюк, Єлисавети Домбровської, Ірени Книш, Марії Козак, Марії Чумарної підтверджують реалізацію обраного принципу в педагогічній та творчій діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Автографи підписів різних осіб. ВР ЛННБ ім. Василя Стефаника. Ф. 9. о/н № 244. П. 6.
2. Дзядик О. Бабуня. Мої спомини про Уляну Кравченко. *Уляна Кравченко : життя фрагменти*. Львів : Галицька видавнича спілка, 2015, 32 с.
3. Домбровська Є. Богдан Заклинський і учительський видавничий процес у Галичині 20–30-х рр. XX ст. (із матеріалів родинного архівного фонду Заклинських у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника). *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника*. Львів, 2008. № 1. С. 184–198.
4. Дядюк М. Український жіночий рух у міжвоєнній Галичині : між гендерною ідентичністю та національною заангажованістю : монографія. Львів : Астороябія, 2011. 368 с.
5. Заклинський Б. Матеріали до книжки про Кравченко Уляну. ВР ЛННБ ім. Василя Стефаника. Ф. 67. П. 12.
6. Книш І. Три ровесниці (1860–1960) [До сторіччя народин Уляни Кравченко, Марії Башкирцевої, Марії Заньковецької]. Вінніпег : NATIONAL PUBLISHERS LTD, 1960. 320 с.
7. Кобринська Н. Руське жіноцтво в Галичині в наших часах. *Перший вінок*. Львів, 1887. С. 98. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Almanakh/Pershyi_vinok_.pdf (дата звернення: 17.01.2025).
8. Козак Е. Дружина княгині Ольги. *Комар*. 1938. 31 липня. С. 1.
9. Козак М. Про Уляну Кравченко (Оперте на свідчення сучасників і з рукописів Уляни Кравченко). *Кравченко У. Твори* / за ред. Юліяна Бескида. Накладом Марії Козак. Торонто, 1975. С. 4 –23.
10. Кравченко У. Спогади Учительки. Коломия : ЗАГАЛЬНА КНИГОЗБІРНЯ. 1936, 314 с.
11. Чумарна М. Уляна Кравченко : сповідь в любові. *Уляна Кравченко. Записки учительки*. Львів : Апріорі, 2010. 176 с.